

Оливер Цацков
Анита Илиева Николовска

АЛМАНАХ

НА БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ

1912 – 1913

Штип, 2026

Оливер Цацков
Анита Илиева Николовска

АЛМАНАХ
НА БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ
1912 – 1913

Штип, 2026

ПРЕДГОВОР

Книгата што е пред нас претставува трето и последно дисциплинарно дополнување на едицијата посветена на балканските војни (1912–1913), чијашто реализација почна во 2025 година. Во рамките на оваа едиција претходно беа објавени изданијата *Балканскиите војни низ фототографи* (1912–1913) и *Лексикон на балканските војни (1912–1913)*, а со овој алманах се комплетира настојувањето различните аспекти на овој значаен историски период да бидат обработени преку повеќе комплементарни научни пристапи.

Прашањето зошто се определевме токму за формата на алманах има, всушност, многу едноставен одговор.

Историските настани најчесто ги согледуваме ретроспективно – тргнувајќи од веќе познатиот исход, се навраќаме кон причините што довеле до него, ги издвојуваме пресвртните моменти и, со дистанцата што ја нуди времето, им припишуваме значење што современите не можеле целосно да го согледаат. Ваквиот пристап е природен и неопходен за историската наука, но тој истовремено носи ризик сложените процеси да бидат сведени на ограничен број датуми, битки или политички одлуки, додека другите бројни случувања, иако често подеднакво значајни, остануваат надвор од поширокото внимание и се задржуваат во рамките на специјалистичките истражувања.

Балканските војни се меѓу најрепрезентативните примери за ваквата историска сложеност. За помалку од една година Балканскиот Полуостров, а особено Македонија, претрпе длабоки политички, воени и општествени промени кои во други историски околности би се развивале со децении. Сојузите брзо се создаваа и уште побрзо се распаѓаа; армиите што настапуваа како сојузници против Османлиската Империја за кратко време се најдоа на спротивставени страни. Дипломатските одлуки непосредно влијаеја врз текот на воените операции, додека исходот од битките повторно ја менуваше рамнотежата во меѓудржавните односи. Во таква динамика, сосема е јасно дека ниту еден настан не може целосно да се разбере доколку се набљудува изолирано.

Токму затоа сметавме дека алманахот е најсоодветната форма за проучување на балканските војни. Следејќи ја хронологијата ден по ден, читателот не добива само увид во редоследот на настаните туку и можност непосредно да ја почувствува динамиката со која се менувале политичките прилики, воените планови и односите меѓу балканските држави. Оттука, во ова издание хронолошкиот распоред не претставува само организациски принцип туку и методолошка алатка што овозможува поцелосно разбирање на самиот историски процес.

Подготовката на алманахот се темелеше врз принципот секој внесен податок да биде предмет на внимателна критичка проверка и споредба со повеќе независни извори. Архивските документи, дипломатската преписка, службените акти, мемоарите, дневниците, современиот печат и релевантната научна литература беа третираны не само како

извори на информации туку и како сведоштва што честопати нудат различни перспективи за истите настани. Онаму каде што постоеја несогласувања во датумите или фактографските податоци, определбата беше да се прифатат најдобро потврдените сознанија или, кога тоа не беше можно, да се следат решенијата што доминираат во современата историографија.

Особено сложен беше изборот на настаните што ќе бидат вклучени во ова издание. Балканските војни не се состојат исклучиво од големите битки, мировните договори и дипломатските конференции. Нивната вистинска историска слика ја обликуваат и бројните локални судири, активностите на доброволечките формации и револуционерните организации, одлуките на локалните власти, сведоштвата на очевидците, реакциите на европската јавност, како и секојдневните случувања што честопати остануваат надвор од синтетичките историски прегледи. Затоа настојувавме, покрај пресвртните моменти, да бидат опфатени и оние настани што овозможуваат подобро разбирање на поширокиот историски контекст.

Во оваа перспектива, Македонија природно зазема централно место во алманахот. Тоа не произлегува само од фактот што најголемиот дел од воените операции се одвивале на нејзината територија, туку и од околноста што токму овде најинтензивно се судирале интересите на балканските држави, политиките на големите сили и стремежите на локалното население. Оттука, историјата на балканските војни, согледана од македонска перспектива, не е само еден сегмент на конфликтот туку претставува негова суштинска димензија.

Свесни сме дека и покрај вложениот труд, во алманахот не се опфатени сите настани поврзани со балканските војни. Главната причина за тоа е недостигот од прецизно или барем приближно утврден датум за одредени случувања. Определбата да се внесуваат само со ознака за месецот, без сигурна временска одредница, не ја сметаме за доволно научно оправдана.

Токму затоа ова издание не го доживуваме како конечно и затворено дело. Напротив, уверени сме дека идните архивски откритија, новите истражувања и различните методолошки пристапи ќе создадат основа за негово дополнување, коригирање и понатамошно надградување.

Во време кога балканските војни и понатаму се предмет на различни национални интерпретации, определбата фактите да бидат претставени во нивниот временски тек ни се чинеше како најсоодветен научен пристап. Наместо на однапред изградени историски гледишта, предност ѝ дадовме на хронологијата како најстабилна основа врз која може да се развива секоја понатамошна анализа. Се разбира, хронолошкиот приказ не ја заменува историската интерпретација, но тој во секој случај обезбедува сигурна фактографска рамка без која ниту една научна анализа не може да биде целосно заснована.

Веруваме дека токму поради тоа овој алманах ќе има вредност што ја надминува улогата на обичен информативен преглед. Тој е замислен како истражувачка алатка што овозможува минатото да се следи во неговата динамика, како жив и постојано променлив процес, наместо како низа однапред донесени заклучоци.

Доколку ова издание придонесе за подлабоко разбирање на балканските војни, поттикне нови

истражувања и отвори простор за нови научни прашања, тогаш неговата цел ќе биде исполнета. Историјата никогаш не претставува завршена приказна; таа непрестајно се збогатува со нови извори, нови сознанија и нови толкувања. Со ова дело настојувавме да дадеме скроман, но цврст придонес кон тој непрекинат научен дијалог и да создадеме сигурна фактографска основа врз која ќе се темелат идните проучувања на балканските војни.

Шиии - Скопје, јули 2026

Авторите

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент
Охридски”, Скопје

355.48(497)„1912/1913”(059)
94(497)„1912/1913”(059)

ЦАЦКОВ, Оливер
Алманах на балканските војни : 1912-1913 / Оливер Цацков,
Анита Илиева Николовска. - Штип : НУ Универзитетска
библиотека “Гоце Делчев”,
2026. - 20 стр. : илустр. ; 20 см

Библиографија: стр. [107]-111

ISBN 978-608-242-197-1

а) Балкански војни -- 1912-1913 -- Алманаси

COBISS.MK-ID 69802245

ISBN 978-608-242-197-1

д-р Оливер Цацков
д-р Анита Илиева Николовска

АЛМАНАХ НА БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ
1912 –1913

Издавач
НУ – Универзитетска библиотека „Гоце Делчев“ –
Штип

За издавачот
Ивана Бицовска

Уредници
Оливер Цацков
Анита Илиева Николовска

Лектура
Ирена Игњатовска

Корица
Оливер Цацков

Компјутерска подготовка
Анита Илиева Николовска

Печат
„Александро Дооел“ – Свети Николе

Тираж
100 примероци

